



Girişimcilik Niyeti ve Hakimiyet İhtiyacı: Literatür Derlemesi ve Bir Önerme

Onur SARIKAYA^{1*}

¹ Lecturer, Dr., Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 23.12.2022

Doi:10.31200/makuubd.1222628

Kabul Tarihi/Accepted: 04.05.2023

Derleme Makalesi/Review Article

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı kavramları arasındaki olası ilişkiye yönelik bir literatür taraması yapılması ve bir önerme geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramlarına ilişkin literatür taranmış ve ulaşılan bilgiler derlenmiştir. Yapılan derleme sonucunda, literatürde çeşitli kişilik özellikleri ile girişimcilik arasında ilişki bulunduğu görülmüş ve girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştığına yönelik bilgilere ulaşılmıştır. Hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğuna ilişkin bilgiler kapsamında girişimcilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği değerlendirilmiştir. Girişimcilik ve hakimiyet gibi olguların bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkilemesi ve literatürde halen bu kavramlara ilişkin eksiklikler bulunması ilgili kavramların incelenmesini gerekli hale getirmektedir.

Anahtar kelimeler: Girişimcilik Niyeti, Hakimiyet İhtiyacı, Derleme.

Entrepreneurial Intention and Need for Dominance: Literature Review and A Proposition

ABSTRACT

The aim of this study is to conduct a literature review and develop a proposition for the possible relationship between entrepreneurial intention and the need for dominance concepts. For this purpose, the literature on the concepts of entrepreneurial intention and the need for dominance has been reviewed and the information obtained has been compiled. As a result of the compilation, it has been seen in the literature that there is a relationship between various

compilation, it has been seen in the literature that there is a relationship between various personality traits and entrepreneurship, and information about the differentiation of entrepreneurs from other individuals in terms of these features has been reached. Within the scope of the information that the need for dominance is also a basic personality trait, it has been evaluated that there may be a relationship between entrepreneurship and the need for dominance. The fact that phenomena such as entrepreneurship and dominance significantly affect the lives of individuals and that there are still deficiencies in these concepts in the literature make it necessary to examine the related concepts.

Keywords: Entrepreneurial Intention, Need for Dominance, Review.

1. GİRİŞ

Girişimcilik, bir örgütsel ortaya çıkış süreci (Gartner vd., 1992) ve/veya bir fırsatın keşfi, değerlendirilmesi ve kullanılmasıdır (Shane & Venkataraman, 2000). Girişimciler ve girişimciliğin hem bireysel hem de toplumsal refah yaratılmasında büyük öneme sahip olduğu aktarılmaktadır (Baron, 1998). Girişimcilik kavramının birey ve toplumlar üzerindeki bu önemli etkisi (Atsan, 2017; Wiklund vd., 2019), bu kavrama ilişkin olguların araştırılmasını da mühim hale getirmektedir. Girişimcilik kavramı üzerine yapılan çalışmalar son yıllarda önemli bir artış gösterse de (Özler vd., 2017; Akçakanat & Dinç, 2018; Aamir vd., 2019; Wiklund vd., 2019; Entialgo & Iglesias, 2020; Lee vd., 2022) halen bu kavramla ilgili araştırılmayı bekleyen birçok husus mevcuttur.

Girişimciliğe ilişkin önemli kavramlardan biri girişimcilik niyetidir (*entrepreneurial intention*). Bu kavram, en genel ifadeyle, girişimci olmaya yönelik davranışsal niyet anlamına gelmektedir (Zhao vd., 2010). Birçok araştırmacı, girişimcilik niyetini girişimcilik davranışının önemli öncüllerinden biri olarak görmektedir (Lee vd., 2011; Linan vd., 2011; Bae vd., 2014).

Bireylerin yaşamlarında önemli etkiye sahip olan bir diğer kavram ise hakimiyet ihtiyacıdır (*need for dominance*). Temel kişilik özelliklerinden biri olan hakimiyet ihtiyacı, bireylerin diğer bireyleri etkileme, yönetme arzuları ve güç arayışına yönelme eğilimlerini kapsamaktadır (Schminke, 1992; Heckert vd., 1999). Diğer bir ifadeyle, güç arayışına yönelik bir ihtiyaç olan hakimiyet ihtiyacının, bireylerin çeşitli davranışlarını etkileyen bir eğilim olduğu belirtilmektedir (Schminke, 1992; Heckert vd., 1999; Eisenberger vd., 2004).

Psikoloji perspektifinden yürütülen çalışmalar, girişimcilik literatürünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlar genellikle girişimcileri psikolojik özellikleri

bakımından incelemektedirler. Bu çalışmalara göre, girişimcilik çeşitli psikolojik özellikler ile ilişkili olup, girişimciler çeşitli psikolojik özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaşmaktadırlar (Gartner, 1985; Low & MacMillan, 1988; Busenitz & Barney, 1997; Thornton, 1999; Shane & Venkataraman, 2000). Bu bağlamda, literatürde girişimcilerin başarı ihtiyacı (McClelland, 1961), risk alma eğilimi (Khilstrom & Laffont, 1979), belirsizliğe tolerans (Begley & Boyd, 1987) ve kontrol odaklılık (Shane & Venkataraman, 2000) gibi çok sayıda temel kişilik özellikleri incelenmiş ve ilgili özellikler ile girişimcilik arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Benzer şekilde, kişilik özellikleri ile girişimcilik davranışının önemli öncül ve ölçüm değişkenlerinden girişimcilik niyeti kavramı arasındaki anlamlı ilişkiye yönelik de çeşitli araştırmalar mevcuttur (Zhao vd., 2010; Çelik vd., 2014; Wang vd., 2016; Özler vd., 2017; Akçakanat & Dinç, 2018; Entrialgo & Iglesias, 2020).

Bu çalışmada, temelde çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik ile ilişkili olduğu, girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştukları ve hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğu göz önünde bulundurularak, girişimcilik davranışı ve hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği yönünde bir değerlendirmede bulunulmuştur. Hakimiyet ihtiyacının girişimcilik ile olan ilişkisine dair spesifik bir değerlendirme yapılabilmesi adına, girişimcilik davranışının temel öncüllerinden biri olan girişimcilik niyeti kavramına odaklanılmıştır. Buna göre, bireylere ilişkin temel kişisel özelliklerden biri olan hakimiyet ihtiyacı ile girişimcilik davranışına ilişkin önemli öncül ve ölçüm değişkenlerinden girişimcilik niyeti kavramları arasında mevcut olabilecek potansiyel ilişkinin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda, “girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusundan yola çıkan bu çalışmanın amacı, girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasındaki olası ilişkiye yönelik kavramlara ilişkin literatürdeki bilgilerin derlenmesi ve bir önerme geliştirilmesidir.

Bu çalışmanın ikinci bölümünü literatür taraması sonucunda derlenen, girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramlarına ilişkin genel bilgiler oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramları arasındaki potansiyel ilişkiye yönelik bir değerlendirme gerçekleştirilmiş ve konuyla ilgili bir önermede bulunulmuştur. Sonuç bölümü olan dördüncü bölümde ise çalışmaya ilişkin genel bir değerlendirme yapılmış ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Girişimcilik ve hakimiyet kavramları, ilişkili olduğu olgulara ilişkin kavrayışı artırması nedeniyle yönetim ve organizasyon ile örgütsel davranış araştırmacılarının ilgisini çekmektedir.

Bu kavramlara ilişkin hâlihazırda çeşitli araştırmalar bulunmakla birlikte, alanda halen aydınlatılması gereken hususlar bulunmaktadır. Bu doğrultuda, girişimcilik ve hakimiyet gibi bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen kavramlara ilişkin olguları inceleyerek, halen eksiklikler olduğu tespit edilen ilgili literatüre katkıda bulunan bu çalışmanın, bahsi geçen özelliklere sahip olması nedeniyle önem arz ettiği düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Girişimcilik Niyeti

Girişimcilik niyeti, girişimciliğe ilişkin bir dizi eylem arasında genellikle ilk sırada yer alan ve bu nedenle büyük öneme sahip olan bir kavramdır (Lee vd., 2011). Thompson (2009) ise girişimcilik niyeti kavramını, kişinin yeni bir iş kurmak veya girişimde bulunmak için kendine inanması ve gelecekte bunu gerçekleştirmek için bilinçli planlamalar yapması olarak ifade etmektedir. Girişimcilik ile ilgili niyetler genellikle kişinin kendi işine sahip olma ya da bir iş kurma isteği olarak ifade edilmektedir (Bae vd., 2014).

Sosyal-psikolojik çalışmalar, niyet kavramının bir davranışın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin öngörülmesinde kullanılabileceğini varsaymaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, bireylerin niyet oluşumu gerçekleştikten sonra, davranışın da gerçekleşmesi beklenmektedir (Lee vd., 2011; Bae vd., 2014). İlgili durum, girişimcilik alanı için de geçerlidir. Örneğin, Linan vd. (2011), girişimcilik niyeti kavramını girişimcilik davranışının ölçümü için temel kavramlardan biri olarak kabul etmektedirler. Birçok çalışma bu görüşü desteklemekte ve girişimcilik niyetini girişimcilik davranışının önemli öncüllerinden biri olarak kabul etmektedir (Lee vd., 2011; Bae vd., 2014).

Shapero ve Sokol'un (1982) Girişimsel Olay Modeli (Entrepreneurial Event Model) ve Ajzen'in (1991) Planlanmış Davranış Teorisi (Theory of Planned Behavior) girişimcilik niyeti ile ilgili temel yaklaşımlardandır. Girişimsel Olay Modeli, girişimcilik davranışını anlamak için geliştirilmiştir. Buna göre, girişimcilik niyetleri, bireylerin arzu edilebilirlik ve yapılabirlik algıları ile hareket etme eğilimlerinden kaynaklanır. Bu modelde, algılanan arzu edilebilirlik bir iş kurmanın cazibesi, yapılabirlik bireylerin bunu yapabileceğine ilişkin inanç düzeyleri ve hareket etme eğilimi ise bireylerin kararlarına göre hareket etme tutumları ile ilişkilidir. Planlanmış Davranış Teorisi ise bireylerin bir eyleme karşı tutumlarının, öznel normun ve algılanan davranışsal kontrolün nasıl niyetlerin öncülleri olabildiğini açıklamak için geliştirilmiştir (Lee vd., 2011).

Literatürde girişimcilğe ilişkin üç niyet türü tanımlanmaktadır. Bunlar, klasik girişimcilik niyeti, alternatif girişimcilik niyeti ve iç/kurumsal girişimcilik (intrapreneurship) niyeti olarak ifade edilebilir. Klasik girişimcilik niyeti bir iş kurma niyeti ile ilgiliyken, alternatif girişimcilik niyeti ise miras kalan yahut satın alınan bir şirketi işletmeye devam etme niyetini kapsamaktadır. İç/kurumsal girişimcilik niyeti ise çalışılan şirket içerisinde girişimcilik faaliyetlerinde bulunma niyeti ile ilgilidir (Wang vd., 2016).

Girişimcilik niyeti literatürde birçok görgül araştırmaya konu olmuştur. Bunlardan bir kısmını yabancı araştırmalar oluşturmaktadır. Örneğin, Zhao vd. (2010), kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti ve performansı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kişiliğin girişimlerin ortaya çıkışı ve başarılarında rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır. Wang vd. (2016), öz yeterliğin kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiye katkısını incelemiş, bu çalışmada öz yeterliğin aracılık etkisi kısmen desteklenmiş ve çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik niyeti ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Entrialgo ve Iglesias (2020) ise yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerindeki olumlu etkilerini bulgulamış ve kişisel özelliklerin girişimcilik davranışı üzerindeki önemli etkilerine dikkat çekmişlerdir.

Girişimcilik niyetine ilişkin yerli literatürde de birçok çalışma mevcuttur. Örneğin, Çelik vd. (2014), üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetleri ile ailesel faktörler arasında bir ilişki olup olmadığını incelemiş ve girişimcilik niyeti ile girişimci kişiliğe sahip olma, ailede girişimci olması ve ailede verilen kararlara katılma derecesi arasında ilişki olduğunu bulgulamışlardır. Özler vd. (2017), öz yeterlik ve kontrol odağının bireylerin girişimcilik niyetleri üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla yürüttükleri çalışmalarında, öz yeterlik ve iç kontrol odağının girişimcilik niyeti üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Akçakanat ve Dinç (2018) ise Planlanmış Davranış Teorisi kapsamında kişisel tutum, özel norm ve algılanan davranışsal kontrolün, girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini ve makyavelist kişiliğin, girişimcilik niyetini açıklayıp açıklamadığını incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonunda, girişimcilik niyeti ile kişisel tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler ve makyavelist kişiliğin girişimcilik niyetini anlamlı bir şekilde açıklamadığı tespit edilmiştir. Aktarılan tüm bu çalışmalar Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Yabancı ve yerli literatürde girişimcilik niyeti araştırmaları örnekleri

Yazar(lar)	Amaç	Sonuç
Zhao vd. (2010)	Kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti ve performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi	Kişiliğin girişimlerin ortaya çıkışı ve başarılarında rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Çelik vd. (2014)	Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetleri ile ailesel faktörler arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi	Girişimcilik niyeti ile girişimci kişiliğe sahip olma, ailede girişimci olması ve ailede verilen kararlara katılma derecesi arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Wang vd. (2016)	Öz yeterliğin kişilik özellikleri ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiye katkısının incelenmesi	Öz yeterliğin aracılık etkisi kısmen desteklenmiş ve çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik niyeti ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
Özler vd. (2017)	Öz yeterlik ve kontrol odağının bireylerin girişimcilik niyetleri üzerindeki etkisinin incelenmesi	Öz yeterlik ve iç kontrol odağının girişimcilik niyeti üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Akçakanat ve Dinç (2018)	Planlanmış Davranış Teorisi kapsamında kişisel tutum, özel norm ve algılanan davranışsal kontrolün, girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinin ve makyavelist kişiliğin girişimcilik niyetini açıklayıp açıklamadığının incelenmesi	Girişimcilik niyeti ile kişisel tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler ve makyavelist kişiliğin girişimcilik niyetini anlamlı bir şekilde açıklamadığı tespit edilmiştir.
Entrialgo ve Iglesias (2020)	Yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerindeki etkisinin incelenmesi	Yaratıcılığın girişimcilik niyeti üzerinde olumlu etkileri bulgulanmış ve kişisel özelliklerin girişimcilik davranışı üzerinde etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından tabloda adı geçen çalışmalardan derlenmiştir.

2.2. Hakimiyet İhtiyacı

Hakimiyet (*dominance*), olayları ve bireylerin duygu ve/veya davranışlarını kontrol etmeye yönelik bir dürtüdür (Lee, 1996). Biyolojik, sosyolojik ve psikolojik temellere dayanan ve bireylerin hayatlarında önemli bir yere sahip olan hakimiyet kavramı, bireyler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında da temel bir rol üstlenmektedir (Burgoon vd., 1998).

Hakimiyet ihtiyacı kavramı (*need for dominance*) ise bireyleri etkileme ve yönetme arzudur (Heckert vd., 1999). Bu kavram yerli literatürde, baskınlık/güç gereksinimi (Özer vd., 2007), güç/başatlık gereksinimi (Özer & Topaloğlu, 2007) ve başatlık ihtiyacı (Çivitci, 2012) olarak da ifade edilmektedir. Güç arayışına yönelik bir ihtiyaç olan hakimiyet ihtiyacının, bireylerin çeşitli davranışlarını etkileyen bir eğilim olduğu belirtilmektedir (Eisenberger vd., 2004; Heckert vd., 1999; Schminke, 1992). Hakimiyet ihtiyacı duyan bireyler, diğer bireyleri etkileme yahut yönlendirmenin yanı sıra çevrelerini kontrol etmek de istemektedirler (Burgoon vd., 1998).

Hakimiyet ihtiyacı kavramı, ikna, tavsiye, emir, iş birliği, liderlik, rehberlik, denetleme ve idare etme gibi kavramlarla ilişki içerisindedir (Bartol, 1974; Dicken, 1959). Örneğin, hakimiyet ihtiyacına sahip olan bireyler, diğer bireyleri tavsiye, emir veya inandırma yoluyla etkilemek, ikna etmek ya da yönetmek istemektedirler. Bu bireyler, diğer bireyleri düşüncelerinin doğru olduğuna veya haklı olduklarına inandırmaya ve onlarla iş birliği yapmaya ikna etmeye çalışırlar. Onlara liderlik ve rehberlik etmek ister, onları denetlemeyi arzularlar (Dicken, 1959).

Hakimiyet ihtiyacı kavramının ilişkili olduğu kavramlardan birisi de güçtür. Örneğin, Schminke (1992), hakimiyet ihtiyacının bireylerin güç algıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, birçok araştırmada (Burgoon vd., 1998; Heckert vd., 1999; Lee, 1996; Mudrack, 1993; Schminke, 1992) güç ve hakimiyet ihtiyacı kavramları arasındaki ilişkiye vurgu yapılmıştır. Hatta hakimiyet ve güç kavramları iç içe geçmiş olup, bu iki kavram yaygın bir şekilde birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Burgoon ve diğerlerine (1998) göre, güç ve hakimiyet kavramları arasında yüksek düzeyde ilişki bulunsa da bu iki kavram aynı anlama gelmemektedir. Bu görüşe göre, güç sahibi olmak ve güç kullanmak için birçok yol ve araç bulunmaktadır. Hakimiyet ise bu araçlardan yalnızca bir tanesidir. Güç, hakimiyet ile ilgili ve hâkimiyeti bünyesinde barındıran fakat hâkimiyetin üstünde bulunan daha kapsamlı bir olgudur.

Hâkimiyet ve hâkimiyet ihtiyacı olumsuz bir kavram olarak da ele alınabilmekle birlikte, bu perspektifle yaklaşılmaması gerektiği de literatürde belirtilmiştir (Burgoon vd., 1998; Dicken, 1959). Örneğin, Burgoon vd. (1998), hakimiyet kavramının yaygın bir şekilde agresiflik ve tehdit gibi kavramlarla eş anlamlı olarak kullanıldığını, hakimiyet kavramına ilişkin yersiz ve kısıtlayıcı bir önyargının bulunduğunu ve bu yaklaşımın hakimiyet dürtüsünün istenilmeyen ve kaçınılması gereken bir iletişim stili olarak algılanmasına yol açtığını belirtmektedir. Bu noktada, hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireyin mutlaka despotça yahut nahoş bir şekilde davranmayacağını (Dicken, 1959) ve kavrama bahsi geçen önyargılar ile yaklaşmanın kavramın doğru bir şekilde değerlendirilmesine engel olabileceğinin hatırlatılmasında fayda görülmektedir.

Hakimiyet ihtiyacı kavramı birçok görgül araştırmaya konu olmuş ve çeşitli açılardan incelenmiştir. Örneğin, Jones ve Melcher'in (1982) çalışmasında hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireylerin hakimiyet kurmak için ikna edici argümanları kullandığı bulgulanmıştır. Geist ve Hamrick (1983), çalışmalarında sosyal etkileşim kurmakta güçlük çeken bireylerin

hakimiyet ihtiyaçlarının düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Schneer ve Chanin (1987) ise, çatışma yönetimi üzerine yürüttükleri araştırmada, rekabetçilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında pozitif, uysallık ve hakimiyet ihtiyacı arasında ise negatif bir ilişki bulunduğunu tespit etmişlerdir. Mudrack (1993), çalışmasında hakimiyet ve başarı ihtiyaçları arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mael vd. (2001) ise çalışmalarında yönetim kademelerine gelmek isteyen bireylerin yüksek hakimiyet ihtiyacına sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Özer ve Topaloğlu (2007), girişimci ve yöneticiler üzerine yürüttükleri araştırmalarında yöneticilerin hakimiyet ihtiyaçlarının girişimcilerin hakimiyet ihtiyaçlarından daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Çivitci (2012) ise üniversite öğrencilerinin genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, hakimiyet ihtiyacının yaşam doyumuna göre değişim göstermediğini tespit etmiştir. Aktarılan bu çalışmalar Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Yabancı ve yerli literatürde hakimiyet ihtiyacı araştırmaları örnekleri

Yazar(lar)	Amaç	Sonuç
Jones ve Melcher (1982)	Hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireylerin hakimiyet kurmak için kullandığı araçların incelenmesi	Hakimiyet ihtiyacı yüksek olan bireylerin hakimiyet kurmak için ikna edici argümanları kullandığı bulgulanmıştır.
Geist ve Hamrick (1983)	Hakimiyet ihtiyacı düşük bireylerin özelliklerinin incelenmesi	Sosyal etkileşim kurmakta güçlük çeken bireylerin hakimiyet ihtiyaçlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Schneer ve Chanin (1987)	Rekabetçilik ve uysallık kavramları ile hakimiyet ihtiyacı arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Rekabetçilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında pozitif, uysallık ve hakimiyet ihtiyacı arasında ise negatif bir ilişki bulunduğunu tespit edilmiştir.
Mudrack (1993)	Hakimiyet ve başarı ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Hakimiyet ve başarı ihtiyaçları arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Mael vd. (2001)	Yönetim kademelerine gelmek isteyen bireylerin temel özelliklerinin incelenmesi	Yönetim kademelerine gelmek isteyen bireylerin yüksek hakimiyet ihtiyacına sahip oldukları tespit edilmiştir.
Özer ve Topaloğlu (2007)	Girişimci ve yöneticilerin hakimiyet ihtiyaçlarının karşılaştırılması	Yöneticilerin hakimiyet ihtiyaçlarının girişimcilerin hakimiyet ihtiyaçlarından daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.
Çivitci (2012)	Üniversite öğrencilerinin genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Hakimiyet ihtiyacının yaşam doyumuna göre değişim göstermediği tespit edilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından tabloda adı geçen çalışmalardan derlenmiştir.

3. GİRİŞİMCİLİK NİYETİ VE HAKİMİYET İHTİYACI İLİŞKİSİ

Girişimcileri temel alan literatürün önemli bir bölümünü psikoloji perspektifinden yürütülen çalışmalar oluşturmaktadır. Bu alanda yürütülen çalışmaların ortak noktası, girişimciliğin çeşitli psikolojik özellikler ile ilişkili olduğu ve girişimcilerin çeşitli psikolojik özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştığı olarak ifade edilebilir (Gartner, 1985; Low

& MacMillan, 1988; Busenitz & Barney, 1997; Thornton, 1999; Shane & Venkataraman, 2000).

Literatürde girişimcilerin psikoloji ve kişilikleri ile ilgili bireysel farklılıklara dayanan çok sayıda temel kişilik özellikleri incelenmiştir. Örneğin, bu konudaki öncülerden olan McClelland (1961), başarı ihtiyacı kavramı üzerinde çalışmıştır. McClelland'ın çalışmalarına göre, yüksek başarı ihtiyacı girişimcilere ilişkin önemli psikolojik özelliklerdendir (Low & MacMillan, 1988; Shane & Venkataraman, 2000). Birçok araştırmada da girişimcilerin başarı ihtiyacı açısından diğer bireylerden farklılaştıkları tespit edilmiştir (Gartner, 1985; Busenitz & Barney, 1997; Thornton, 1999).

Risk alma eğilimi, belirsizliğe tolerans ve kontrol odaklılık ise girişimcilik ile ilişkilendirilen diğer psikolojik özelliklerdendir. Örneğin, girişimcilerin yüksek risk alma eğilimi (Khilstrom & Laffont, 1979) ve belirsizliğe tolerans (Begley & Boyd, 1987) düzeylerine sahip oldukları aktarılmaktadır. Ayrıca, girişimcilerin daha iç kontrol odaklı bir yapıya sahip oldukları ifade edilmektedir (Shane & Venkataraman, 2000).

Bireylere ilişkin bir başka temel özellik ise literatürde sıkça ele alınan hakimiyet ihtiyacıdır (Bartol, 1974; Geist & Hamrick, 1983; Mudrack, 1993; Burgoon vd., 1998). Bununla birlikte, literatürde bu kavramın girişimcilik ile olan ilişkisinin incelenmesine ilişkin boşluk bulunduğu tespit edilmiştir. Oysa ki, girişimcilik ve hakimiyet ihtiyacının ortak olarak ilişkili olduğu kavram dahi mevcuttur. Örneğin, hakimiyet ihtiyacı başlığında da belirtildiği üzere girişimcilik ile ilişkili olan temel kişilik özelliklerinden başarı ihtiyacı, bireylerin hakimiyet ihtiyaçları ile de ilişki içerisindedir (Mudrack, 1993).

Tüm bu ifadeler kapsamında bir önermede bulunulabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda öncelikle temelde çeşitli kişilik özelliklerinin girişimcilik ile ilişkili olması ve girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaşmasından yola çıkılmıştır. Hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğu (Schneer & Chanin, 1987) göz önünde bulundurularak, girişimcilik ile hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği değerlendirilmiştir. Hakimiyet ihtiyacının girişimcilik ile olan ilişkisine dair spesifik bir değerlendirme yapabilmesi adına girişimcilik davranışının temel öncülleri ve ölçüm değişkenlerinden biri olan girişimcilik niyeti kavramına odaklanılmış ve bu doğrultuda aşağıdaki önerme geliştirilmiştir:

Önerme 1: Bireylerin hakimiyet ihtiyaçları ile girişimcilik niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Girişimcilik ve hakimiyet gibi olgular ve bu olgulara ilişkin kavramlar bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Bartol, 1974; Wiklund vd., 2019). Bununla birlikte, literatürde halen bu kavramları inceleyen çalışmalar açısından özellikle niceliksel olmak üzere eksiklik bulunmaktadır. Aktarılan bu hususlar ilgili olgu ve kavramların incelenmesini gerekli hale getirmektedir. Bu düşünceden hareketle, bu çalışmanın amacı girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasındaki olası ilişkiye yönelik bir literatür taraması yapılması ve bir önerme geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, girişimcilik niyeti ve hakimiyet ihtiyacı kavramlarıyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiş ve bu tarama sonucunda ulaşılan bilgiler derlenmiştir. Gerçekleştirilen derleme sonucunda, literatürde çeşitli kişilik özellikleri ile girişimcilik arasında ilişki tespit edildiği görülmüş ve girişimcilerin bu özellikler bakımından diğer bireylerden farklılaştığına yönelik bilgi ve bulgulara ulaşılmıştır. Hakimiyet ihtiyacının da temel bir kişilik özelliği olduğuna ilişkin bilgiler göz önünde bulundurularak, bu çalışmada girişimcilik niyeti ile hakimiyet ihtiyacı arasında da bir ilişki olabileceği değerlendirilmiştir.

Bahsi geçen önerme, aktarılan iki değişken arasındaki korelasyonu (ortak ilişki) işaret ettiğinden, bu korelasyonun incelenmesi maksadıyla nicel bir araştırma tasarımı yapılabileceği düşünülmektedir. Uluslararası literatürde bu ölçümlerin gerçekleştirilebileceği meşru ölçüm araçları da mevcuttur. Örneğin, girişimcilik niyeti boyutunu ölçmek amacıyla Linan ve Chen (2009) tarafından geliştirilen ve birçok çalışmada (Iakovleva vd., 2011; Linan vd., 2011; Shinnar vd., 2012; Bae vd., 2014) kullanılmış olan, Türkçeye uyarlaması Şeşen ve Basım (2012) tarafından gerçekleştirilen ölçeğin girişimcilik niyeti boyutu kullanılabilir. Hakimiyet ihtiyacı ölçümleri için ise Steers ve Braunstein (1976) tarafından geliştirilen ve birçok çalışmada (Arvey vd., 2006; Jha, 2010; Arpacı vd., 2018; Agarwal, 2022) kullanılmış olan, Türkçeye uyarlama çalışmaları Özer vd. (2007) tarafından gerçekleştirilen MNQ (manifest needs questionnaire) ölçeğinin hakimiyet ihtiyacı boyutu kullanılabilir.

Yukarıda önerilen nicel araştırma tasarımı sonucunda ulaşılabilecek görgül verilerle yapılacak analiz sonuçlarının, bireylerin yaşamlarında önemli bir yer tutan temel kişilik özelliklerinden biri olan hakimiyet ihtiyacı ile girişimcilik davranışı arasındaki ilişkiye ışık

tutulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, konuyla ilgili benzer bakış açıları kullanılarak incelenecek değişkenler ile potansiyel ilişki ve önermelerin artırılması, yapılacak araştırmaların sonuçlarının zenginleştirilmesi açısından da önem arz edecektir. Bu kapsamda yürütülecek olan araştırmalarda, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit etmekten ziyade kaliteli bir nicel analiz yürütülmesi ön planda tutulmalıdır. Örneğin, girişimcilik davranışını temsilen ele alınacak olan girişimcilik niyeti değişkeni ile hakimiyet ihtiyacı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmese dahi, yapılacak olan çalışmanın üreteceği bulguların konuyla ilgili literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, literatürde girişimcilik ile birçok temel kişilik özelliği arasındaki potansiyel ilişki incelenmiş olmasına rağmen, hakimiyet ihtiyacı kavramına ilişkin önemli bir boşluk bulunmaktadır. Bu nedenle, bu doğrultuda yürütülecek bir çalışmanın ulaşılabilecek sonuç ne olursa olsun, bahsi geçen boşluğun doldurulmasına katkıda bulunacak görgül veri sağlayacak olması nedeniyle literatür için önem arz edeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Yapılan çalışma incelenen kavramlar ve bu kavramlar arasındaki potansiyel ilişkiye dair giriş niteliğinde bir çalışma olduğundan, bahsi geçen kavramlara ilişkin genel kapsamlı bir derleme yapılmış olup, kullanılan çalışmalara ilişkin spesifik dahil etme kriterleri belirlenmemiştir. Gelecekte konuyla ilgili olarak yürütülecek çalışmalarda ilgili literatür daha spesifik kriterler belirlenerek incelenebilir. Ayrıca, bu çalışmanın sonuçları örgütsel davranış perspektifi doğrultusunda yapılmış incelemelerle sınırlı olup, farklı araştırma soruları ve perspektifler vb. kapsamında yapılacak araştırmalar daha farklı/verimli sonuçlar verebilir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığı beyan edilir.

REFERENCES / KAYNAKLAR

Aamir, S., Atsan, N. F., & Erdem, A. F. (2019). A review of entrepreneurship education research in the special issues of Education + Training journal. *Education + Training*, 61(9), 1078-1099.

Agarwal, P. (2022). High-performance work systems and burnout: The moderating role of mindset and the need for achievement. *International Journal of Organizational Analysis*, 30(6), 1803-1818.

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Akçakanat, T., & Dinç, M. (2018). Planlanmış davranış teorisi bağlamında girişimcilik niyeti üzerinde makyavelist kişiliğin etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17. ÜİK Özel Sayısı, 761-780.
- Arpaci, I., Kesici, Ş., & Baloğlu, M. (2018). Individualism and internet addiction: The mediating role of psychological needs. *Internet Research*, 28(2), 293-314.
- Arvey, R. D., Rotundo, M., Johnson, W., Zhang, Z., & McGue, M. (2006). The determinants of leadership role occupancy: Genetic and personality factors. *The Leadership Quarterly*, 17(1), 1-10.
- Atsan, N. (2017). Etnik girişimlerin doğuşu ve gelişiminde sosyal ağların rolü: Almanya'da Türk girişimciler örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1-16.
- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C., & Fiet, J. O. (2014). The relationship between education and entrepreneurial intentions: A meta-analytic review. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(2), 217-254.
- Baron, R. A. (1998). Cognitive mechanisms in entrepreneurship: Why and when entrepreneurs think differently than other people. *Journal of Business Venturing*, 13, 275-294.
- Bartol, K. M. (1974). Male versus female leaders: The effect of leader need for dominance. *Academy of Management Journal*, 17(2), 225-233.
- Begley, T., & Boyd, D. (1987). Psychological characteristics associated with performance in entrepreneurial firms and smaller businesses. *Journal of Business Venturing*, 2, 79-93.
- Burgoon, J. K., Johnson, M. L., & Koch, P. T. (1998) The nature and measurement of interpersonal dominance. *Communications Monographs*, 65(4), 308-335.
- Busenitz, L. W., & Barney, J. B. (1997). Differences between entrepreneurs and managers in large organizations: Biases and heuristics in strategic decision-making. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 593-617.
- Çelik, A., İnce, M., & Bozyiğit, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetlerini etkileyen ailesel faktörleri belirlemeye yönelik bir çalışma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 113-124.
- Çivitci, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 321-336.
- Dicken, C. F. (1959). Simulated patterns on the edwards personal preference schedule. *Journal of Applied Psychology*, 43(6), 372-378.
- Eisenberger, R., Lynch, P., Aselage, J., & Rohdieck, S. (2004). Who takes the most revenge? Individual differences in negative reciprocity norm endorsement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(6), 787-799.
- Entrialgo, M., & Iglesias, V. (2020). Entrepreneurial intentions among university students: The moderating role of creativity. *European Management Review*, 1-14.
- Gartner, W. B. (1985). A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation. *The Academy of Management Review*, 10(4), 696-706.
- Gartner, W. B., Bird, B. J., & Starr, J. A. (1992). Acting as if: Differentiating entrepreneurial from organizational behavior. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16, 13-31.
- Geist, C. R., & Hamrick, T. J. (1983). Social avoidance and distress: Its relationship to self-confidence, and needs for affiliation, change, dominance, and deference. *Journal of Clinical Psychology*, 39(5), 727-730.

- Heckert, T. M., Cuneio, G., Hannah, A. P., Adams, P. J., Droste, H. E., Mueller, M. A., Wallis, H. A., Griffin, C. M., & Roberts, L. L. (1999). Creation of a new needs assessment questionnaire. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(1), 121-136.
- Iakovleva, T., Kolvereid, L., & Stephan, U. (2011). Factors affecting entrepreneurial intention levels: A role for education. *Education + Training*, 53(5), 353-370.
- Jha, S. (2010). Need for growth, achievement, power and affiliation: Determinants of psychological empowerment. *Global Business Review*, 11(3), 379-393.
- Jones, R. E., & Melcher, B. H. (1982). Personality and the preference for modes of conflict resolution. *Human Relations*, 35(8), 649-658.
- Khilstrom, R., & Laffont, J. (1979). A general equilibrium entrepreneurial theory of firm formation based on risk aversion. *Journal of Political Economy*, 87, 719-748.
- Lee, J. (1996). The motivation of women entrepreneurs in Singapore. *Women in Management Review*, 11(2), 18-29.
- Lee, L., Wong, P. K., Foo, M. D., & Leung, A. (2011). Entrepreneurial intentions: The influence of organizational and individual factors. *Journal of Business Venturing*, 26, 124-136.
- Linan, F., & Chen, Y. (2009). Development and cross-cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 12, 9-30.
- Linan, F., Cohard, J. C. R., & Cantuche, J. M. R. (2011). Factors affecting entrepreneurial intention levels: A role for education. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7, 195-218.
- Low, M. B., & MacMillan, I. C. (1988). Entrepreneurship: Past research and future challenges. *Journal of Management*, 14(2), 139-161.
- Mael, F. A., Waldman, D. A., & Mulqueen, C. (2001). From scientific work to organizational leadership: Predictors of management aspiration among technical personnel. *Journal of Vocational Behavior*, 59, 132-148.
- McClelland, D. C. (1961). *The achieving society*. New York: Van Nostrand.
- Mudrack, P. E. (1993). Relationship between dominance and achievement among self-report measures. *Psychological Reports*, 73, 971-977.
- Özer, P. S., Özmen, Ö. N. T., & Eriş, E. D. (2007). Öğrenilmiş gereksinimlere yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Ege Akademik Bakış*, 7(2), 553-571.
- Özer, P. S., & Topaloğlu, T. (2007). Girişimci ve yöneticilerin öğrenilmiş gereksinimleri ile kontrol odaklarının kıyaslanmasına yönelik bir araştırma. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 439-456.
- Özler, N. D. E., Giderler, C., & Baran, H. (2017). Öz yeterlilik ve kontrol odağının bireylerin girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı*, 736-747.
- Schminke, M. (1992). A dispositional approach to understanding individual power in organizations. *Journal of Business and Psychology*, 7(1), 63-79.
- Schneer, J. A., & Chanin, M. N. (1987). Manifest needs as personality predispositions to conflict-handling behavior. *Human Relations*, 40(9), 575-590.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *The Academy of Management Review*, 25(1), 217-226.

Shapiro, A., & Sokol, L. (1982). The social dimensions of entrepreneurship. İçinde J. M. Spector, M. D. Merrill, J. M. Merrienboer & M. P. Driscoll (Eds.), *Encyclopedia of entrepreneurship* (ss. 72-90). NJ: Prentice Hall.

Shinnar, R. S., Giacomini, O., & Janssen, F. (2012). Entrepreneurial perceptions and intentions: The role of gender and culture. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 36(3), 465-493.

Steers, R. M., & Braunstein, D. N. (1976). A behaviorally-based measure of manifest needs in work settings. *Journal of Vocational Behavior*, 9, 251-266.

Şeşen, H., & Basım, H. N. (2012). Demografik faktörler ve kişiliğin girişimcilik niyetine etkisi: Spor bilimleri alanında öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 12, 21-28.

Thompson, E. R. (2009). Individual entrepreneurial intent: Construct clarification and development of an internationally reliable metric. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 669-694.

Thornton, P. H. (1999). The sociology of entrepreneurship. *Annual Review of Sociology*, 25, 19-46.

Wang, J. H., Chang, C. C., Yao, S. N., & Liang, C. (2016). The contribution of self-efficacy to the relationship between personality traits and entrepreneurial intention. *Higher Education*, 72, 209-224.

Wiklund, J., Nikolaev, B., Shir, N., Foo, M., & Bradley, S. (2019). Entrepreneurship and well-being: Past, present, and future. *Journal of Business Venturing*, 34, 579-588.

Zhao, H., Seibert, S. E., & Lumpkin, G. T. (2010). The relationship of personality to entrepreneurial intentions and performance: A meta-analytic review. *Journal of Management*, 36(2), 381-404.